

EDULINGUA MÓDSZERTANI FEJLESZTÉSEK
Sorozatszerkesztő: Bartha Csilla

MESÉRE ÉPÜLŐ E-LEARNINGFEJLESZTÉS

Összeállította és szerkesztette: Szabó Éva – Bartha Csilla –
Hattyár Helga

ELKH Nyelvtudományi Intézet
Többnyelvűségi Kutatóközpont/MTA Nyelv*Esély*
Szakmódszertani Kutatócsoport
(MTA SZ-007/2016)

Budapest, 2021.

Tartalom

Az emlékezet fejlesztése	8
A figyelem fejlesztése	9
A jelnyelv használatának fejlesztése	10
Matematikai készség fejlesztése	12

Miért kell a mese (mindenkinek)?

Az integrált nevelés-oktatásban részesülő siket gyermekek jelnyelvtanulási lehetősége korlátozott. A kétnyelvű oktatás integrált körülmények közötti megvalósítása igazi kihívás az intézmények számára a feltételrendszer hiányosságai miatt.

A megfelelő utak és módszerek megtalálása szoros teammunkát feltételez az érintett szereplők (siket személyek; szülők; jelnyelvoktatók; kodák; nyelvészek, pedagógusok stb.) között. A tapasztalatok összegzése és a tudásmegosztás vezethetnek egyre izgalmasabb megoldásokhoz, új ötletekhez – és természetesen a szabályozási keretek megtalálásához, a feltételrendszer biztosításához.

Általános gyakorlati tapasztalat, melyet az Esély Pedagógiai Központ adatai is alátámasztanak, hogy az integráltan tanuló sajátos nevelési igényű gyermekek száma – dacára a gyermeklétszám csökkenésének – nem változik, sőt egyre több olyan diagnózissal találkozunk, amelynek háttérében valamilyen neurológiai eredetű teljesítményzavar húzódik, például az alábbiak valamelyike:

1. tanulási zavarok: diszlexia, diszgráfia, figyelemzavar,
2. az önirányítás zavarai: figyelemzavar, hiperaktivitás, hiperaktivitás-zavar,
3. autizmuspektrum-zavar.

A kisgyerekek gyakori és kedvelt otthoni elfoglaltságai – televíziózás, számítógépezés, okostelefon használata –, a képi-vizuális ingerek előtérbe kerülése a jobb agyfélteke erőteljesebb fejlődését eredményezi. A bal agyfélteke logikus, szeriális, rendszerező szerepe háttérbe szorulhat. Sokan azt gondolják, hogy a felsorolt tevékenységek olyan gazdag élményforrást biztosítanak a gyerekeknek, hogy nincs szükségük felolvasásra. Így gyakorlatilag nem jutnak a természetes fejlesztés azon forrásához, amit a felolvasás, az ingerek lépésről lépésre történő követése jelent. A halló gyermekeknél a felolvasás, a siket gyermekeknél a jelmese az, amelyekhez a képzelet, a belső megjelenítés élménye leginkább kapcsolódik. Tudjuk, hogy a jelenlegi oktatásunk – kezdve az analízáló-szintetizáló olvasástanulási módszerrel és folytatva a tanulási munkaformákkal (amelyek lassan mozdulnak el a frontális helyzettől) – mind a szekvencialitás képességét követelik meg a gyermekektől.

A tapasztalatokat összegezve elmondható, hogy az egyéni tanulási utak megtalálásának egyre nagyobb hatása van az oktatás eredményességére. A sajátos nevelési igény, valóban a sajátosságokhoz való alkalmazkodásról kell, hogy szóljon, bármilyen sérülésről legyen szó, vagy bármilyen, a szokásostól eltérőnek ítélt kulturális háttérről, kisebbségről.

A magas szintű gondolkodáshoz a két agyféltekéhez kapcsolódó információk integrált használatára van szükség. **A foglalkozások anyagának összeállításakor** érdemes úgy válogatni a feladattípusok közül, hogy építsünk a bal agyfélteke praktikusságára, logikájára, kategorizálásra, pontosságára, matematikai képességeire, racionális szabályaira, és olyan feladatokat, játékokat is feltétlenül iktassunk be, melyek a jobb agyfélteke képzelőerejére, a fantáziára, a humorra, az érzelmekre, a művészetekre nyitják a gyerekeket.

A Bagolyvári történetek

Életkor: 3-8 éves kor között

A hallássérült tanítványok számára rendszeresen készített különböző mesék, történetek, illetve saját élményeiken alapuló rajzos naplók készíttetése emlékezetes feladatoknak bizonyulnak. Nem kérdés, hogy a mesék nyújtotta élmények mély nyomot hagynak az emlékezetben. A rögzített élményeken keresztül bővíthetjük a szókincset/jelkincset, tanulhatjuk a párbeszédet helyzeteket, a különböző nyelvi fordulatokat, kommunikációs helyzeteket és kifejezéseket, a grammatikát. A mesék szövegét felhasználhatjuk a jelkincs bővítésén túl a kognitív funkciók fejlesztését szolgáló feladatokhoz, és természetesen a tartalomhoz kötötten bizonyos nevelési kérdések megoldásához is.

Az egyéni fejlesztési terv kidolgozásának alapja a gyermek képességeinek, érdeklődésének és terhelhetőségének összhangjára épülő motiváló feladatok/gyakorlatok összeállítása. Ezzel egyidejűleg a következő fejlődési szint meghatározása a szakértői véleményben foglaltak figyelembe vételével, a szülők tapasztalataival és a saját mérések, megfigyelések eredményeinek beépítésével.

A mesék lehetőséget adnak arra, hogy a feldolgozás során számtalan területet játékos formában fejleszthessünk.

A mellékelt ötlettárban az alábbi készségek fejlesztésére irányuló feladatok, gyakorlatok találhatók:

- analízis-szintézis,
- csoportosítás, rendszerezési képesség,
- általánosítási képesség,
- lényegkiemelés,
- ok-okozati összefüggések feltárása.

A jelnyelvi kifejezőkészség fejlesztéshez fontos a **játékos mozgásfejlesztés**, a finommotorikát fejlesztő feladatok végzése, a kézügyesség fejlesztése. Erre másutt sok feladat található (ide sorolható pl. a gyurmázás, a gyöngyfüzés stb.), ezért ezek az alábbi táblázatokban nem kerülnek részletes bemutatásra.

A táblázatokban összegyűjtve találhatók azok a feladattípusok a fejlesztési területek szerint rendszerezve, melyeket a tanítási-tanulási folyamatban érdemes használni. Ezekből lehet ötleteket meríteni a foglalkozások összeállításra. Érdemes még egyszer visszatérni ahhoz a gondolathoz, hogy mindkét agyfélteke számára fontos feladatokat adni. A **módszerek** közül pedig előtérbe kell helyezni a cselekedtetést, a saját tapasztalatszerzést, és egymás tanítását.

1. Az észlelés fejlesztése

AZ ÉSZLELÉS FEJLESZTÉSE		
Vizuális észlelés		
cél	ajánlott feladatok	eszköz
<p>Tudja megkülönböztetni a tanult színeket (fekete, fehér, szürke, zöld, kék, sárga, piros, lila, narancssárga).</p> <p>Legyen képes alapvető formák differenciálására: kör, háromszög, négyzet, téglalap.</p> <p>Tudjon többszemponútú mátrixot megoldani a megadott szempontok alapján.</p> <p>Ismerje fel az azonosságokat, az egyformákat tudja összekötni.</p> <p>Tudja a sorból kiválasztani az oda nem illő elemet.</p> <p>Tudjon megfelelően összerakni többelemes puzzle-játékot.</p> <p>Tudja a tanult jelnek megfelelő képet kiválasztani, egyeztetni.</p> <p>Tudjon 2-3-4 változós sorokat folytatni.</p> <p>Legyen képes a különböző helyzetekben és nagyságban elhelyezett azonos formák felismerésére.</p> <p>Tudjon egyszerű rajzot befejezni, kiegészíteni.</p>	<ul style="list-style-type: none"> színfelismerés – színek válogatása, kiválasztása, megnevezése, memóriajátékkal, egyeztető játékkal formák megkülönböztetése, azonosítása; alak-háttér differenciálása; Színezd ki! Mi van elrejtve a képen? formareprodukció – árnykép-tárgykép azonosítása betűelemek, betűk azonosítása azonosság, különbözőség észlelése; Válaszd ki, mi nem illik a sorba! (Pl. almák között egy szilva.) Kösd össze/jelöld az ugyanolyat! Színezd az egyformát egyforma színűre! alakállandóság (azonos formák különböző méretben, helyzetben) alak-háttér megkülönböztetése (Mi bújt el?) szemfixációs gyakorlatok, pl. elemlámpa fényének követése, mozgás, képek követése reprodukciós gyakorlatok térben, síkban; rész-egész pl. kép, rajz kiegészítése; mozaikjátékok, puzzle Gestalt-látás (egységben látás): pl. formák, betűk, szavak, számok, képek kiegészítése egészszé alakkonstancia, alak- és formaállandóság: betűk, számok, ábrák felismerése elforgatva, egymásra rajzolva, változó helyzetekben vizuális ritmus követése, utánzása, folytatása változás megfigyelése: hiányok pótlása minta alapján 	
Jelek, jelnyelvi egységek észlelése		
cél	ajánlott feladatok	eszköz

<p>Legyen képes a bemutatott jelek pontos felismerésére.</p> <p>Legyen képes az egymást követő jelekhez rendelni azok azonos párját vagy a hozzájuk tartozó képeket a megjelenés sorrendjével egyezően.</p> <p>A tanult jelnyelvi jeleket, kifejezéseket tudja képpel azonosítani, a cselekvéssel egyeztetni.</p> <p>Legyen képes egyre hosszabb jelsor követésre.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kézjelek, kézformák differenciálása, azonos jelek párosítása • daktiljelek felismerése, azonos jelek egyeztetése • jel „zártágának” felismerése • jelek sorrendjének lekövetése • jelek megjelenítése kirakással, utánzással • növekvő jelnyelvi sorozatok azonosítása a tartalommal • szekvenciák követése, pl. jelek, jelelt mondatok ismétlése megfigyelés után • sorrend elismétlése, ismétlőgyakorlatok játékosan • jelnyelvi instrukciók követése – a cselekvések pontos végrehajtásával a helyes észlelés és megértés bizonyítása 	<p>képek, felvételek ujjbetűzés, jelnyelvi jelek, kifejezések, történetek</p>
Taktilis észlelés		
cél	ajánlott feladat	eszköz
<p>Tudjon tapintás alapján különböző textúrákat differenciálni, azonosakat egyeztetni.</p> <p>Legyen képes tárgyakat tapintás útján tárgyképpel azonosítani.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • textúrák, tárgyak felismerése tapintással • tenyérre, testre rajzolt formák felismerése 	

2. Az emlékezet fejlesztése

AZ EMLÉKEZET FEJLESZTÉSE		
Vizuális emlékezet		
cél	feladat	eszköz
<p>Legyen képes felidézni a tanult jeleket.</p> <p>Ismerje fel a jelelés során tapasztalt tévedéseket, tudja azokat kijavítani.</p> <p>Legyen képes azonosítani és követni a daktiljelek sorrendjét, legyen képes azokat megismételni.</p> <p>Tudja a látott sorrendnek megfelelően lejegyezni a daktilhoz tartozó betűket.</p>	<ul style="list-style-type: none">• memóriajátékok jelekkel• Mi változott?• rontó játék: Mit rontottam el? Jó – nem jó? Javítsd ki!; helyes és helytelenül jelelt egységek felismerése, javítása• képek kirakása a látott jelsornak megfelelően/egyre hosszabb jelsorral• ismert tárgyak, állatképek, fényképek bemutatása után a kapcsolódó jel felismerése• képek/szóképek kiválasztása a bemutatott daktilsorozatnak megfelelően• „betűtábla” és „daktiltábla” használata	

3. A figyelem fejlesztése

A FIGYELEM FEJLESZTÉSE		
Vizuális figyelem		
cél	ajánlott feladat	eszköz
<p>A koncentráció tartósságának erősítése.</p> <p>A figyelem terjedelmének növelése.</p> <p>A lényeges információk kiemelése a jelelt tartalomból.</p> <p>A figyelemmegosztás képességének fejlesztése.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Mi változott? – állítsd vissza az eredeti állapotot• Keresd a párját (pl. memóriakártyákkal)!• kakuktkojás-játékok• Melyik nem illik a sorba?• Keresd az egyformákat!• pontok összekötése• Építs ugyanilyet (pl. pálcikából, kockából stb.)!• labirintusjáték: térben, papíron, mágnessel• tréfás képek – humortartalom felismerése• nagy képen kis részlet megtalálása• képek átmásolása (négyzethálóban)• felvillantott képek, információk megfigyelése (látótér növelése)• lényeges információ kiemelése a jelelt szövegből• figyelemmegosztás fejlesztése több egyidejű instrukció megadásával• táblán megadott betűk, szavak keresése• megadott ujjábécéjelek megtalálása a sorban	

4. A jelnyelv használatának fejlesztése

A JELNYELV HASZNÁLATÁNAK FEJLESZTÉSE		
Jelkincs/jelnyelvi kommunikáció		
cél	feladat	eszköz
<p>Az életkori elvárásoknak megfelelő valóságismereti tartalmak közvetítése.</p> <p>A jelnyelvi kommunikáció kialakítása és fejlesztése.</p> <p>Az adott tartalomnak megfelelő aktív és passzív jelkincs bővítése.</p> <p>Egyre biztosabb megértés, melyet pontos feladatvégrehajtással tud bizonyítani.</p> <p>A tanult kifejezések beépülése a jelnyelvi kommunikációba, azok adekvát használata; az egyéni jelnyelvi kifejezőképesség fejlődése.</p> <p>A jelnyelvi kreativitás alakítása.</p> <p>Egyre árnyaltabb jelek alkalmazása a kommunikáció során; a siket kultúrára jellemző kifejezések, jelek ismerete.</p> <p>A jelnyelvi szövegalkotás képességének fejlődése egyéni haladási ütemben.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • jelkincs bővítése, megismert jelek gyakorlása • főfogalmak körének bővítése, főfogalmak jeleinek ismerete • azonos témakörbe tartozó jelek gyűjtése • jelkincsfejlesztés – új jelek tanulása szituációhoz kötötten, cselekedtetéssel • jel egyeztetése annak megjelenített tartalmával (jelfelvétel, képi anyag) • párbeszédhelyzetek, gyakorlás • személyével kapcsolatos alapvető információk megadása • a hétköznapi életben, helyzetekben gyakran használatos kérdések és kifejezések aktív használata – spontán jelnyelvi beszélgetés • adekvát válaszadás röviden, egy-egy jelben vagy kifejezésben • kérdések helyes felismerésével az egyetértés vagy tagadás pontos kifejezése • képek jelnyelvi megnevezése, értelmezése • beszámoló most történt eseményekről • történetek, mesék jelnyelvi tolmácsolása • jelgyűjtés, jelkincsbővítés adott témakörökben – főfogalmak vagy logikai összetartozás mentén • jelekből mondataalkotás • hibás jelnyelvi kifejezések, mondatok felismerése, tévesztések – humor • helyzetgyakorlatok, játékok • megkezdett szöveg befejezése, pl. Folytasd! Szeretem a...; Nem szeretem a ... stb. 	
Jelnyelvi szöveg megértése		
cél	feladat	eszköz

<p>A látott jelek, jelsorozatok tartalmának, megértése.</p> <p>A jel helyes értelmezése és megfelelő egyeztetése képpel, illetve jelentésének kiválasztása megadott képek közül.</p> <p>A kérdésre vonatkozó jelek pontos értelmezése.</p> <p>Tartalmilag helyes válaszadás a feltett kérdésekre.</p> <p>Egyre hosszabb, bővülő mondatok megértése.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • a jelnyelvi instrukciókra alapozott játékos feladatok – kettős, hármas jelnyelvi utasítás követése • a hétköznapinál lassúbb jelnyelvi szöveg megértése • építkezés – színes kockák, vagy tárgyak elhelyezése a kapott instrukciók alapján (cselekvéssel összekapcsolt feladatok) • találós kérdések jelnyelven, a tanult ismeretanyaghoz illeszkedően • történet alkotása – Mit láatsz a képen? –, eseményképek jelnyelvi tolmácsolása • jelkeresés a képnek megfelelően – jelhalmazból • képek jelölése színezéssel, karikázással a látott jelnek megfelelően • hasonló vizuális képű jelek jelentésének differenciálása • kérdésnek megfelelő jelnyelvi válaszadás 	
---	---	--

5. Matematikai készség fejlesztése

MATEMATIKAI KÉSZSÉG FEJLESZTÉSE		
cél	feladatok	eszköz
<p>Aritmetikai készségek fejlesztése.</p> <p>Számfogalom alakítása az egyéni képességeknek megfelelően.</p> <p>Számjegyek felismerése.</p>	<ul style="list-style-type: none">• ugyanannyi, több, kevesebb fogalmának érzékeltetése változó helyzetekben• mennyiségek, képek, számok, kockák stb. sorba rendezése• variációs lehetőségek a soralkotásban;• számkép – mennyiség – számnév egyeztetése• számlálás növekvő és csökkenő sorokban• viszonyfogalmak, összehasonlítások, mérések: nagyobb, több, rövidebb stb.• több érzékszerv bevonásával mennyiségek számlálása, egyeztetése – pl. lépegetés, ugrálás, koppantás, mozgás stb.	

